

DRUŽINA NA TNALU

Žensko-moški tandemi v novejših nadaljevankah

Žiga Valetič

Afera

Televizijske serije še naprej dokazujejo, da so odlični poligon za razvoj likov. Igralci in igralka pa tudi scenaristi lahko v njih pustijo večji avtorski pečat kot v relativno kratki filmski formi, četudi se minutaže filmov že nekaj let daljšajo in se mnogi izdelki (tudi umetniški, kot denimo *Nimfomanka* Larsa von Trierja) ponujajo v nadaljevanjih. Na eni strani smo priča umiku klasičnega sit-coma, na drugi pa vzponu kriminalnih serij, ki koketirajo s psihološkim trilerjem. Pet novejših nadaljevank (*Seme življenja*, *The Fall*, *Črni seznam*, *Peaky Blinders* in *Afera*) svojo zgodbo vzpostavljajo na raznovrstni žensko-moški dinamiki.

Seme življenja

Na Pickbox sem se ob koncu poletja obrnil s predlogom za prikaz nekaterih novejših nadaljevank, tudi *Semena življenja* (Extant, 2014–), vendar so mi odgovorili, da predlaganih serij za zdaj nimajo v načrtu. Toda kmalu sem prejel presenetljivo sporočilo, da so le pridobili pravice za želeno znanstvenofantastično serijo. Priznam, po nelegalnem ogledu polovice sezone sem jo načrtno nehal gledati v pričakovanju, da bo na tak ali drugačen način nekega dne vendarle prišla do mene (HBO, Netflix, Pickbox), kar se je tudi zgodilo, in preostanek sem si lahko ogledal »na zahtevo« ...

Seme življenja je pod taktirko Mickeyja Fisherja pisalo sedem scenaristov in režiralo dvanajst režiserjev, med izvršnimi producenti pa najdemo tudi Stevena Spielberga ter Halle Berry. ZF-nadaljevanke terjajo veliko denarja in posebnih učinkov, in ker še zdaleč niso novost, potrebujejo tudi inovativno znanstveno intrigo, ki je po možnosti podkrepljena z osebno, če že ne družinsko zgodbo. *Seme življenja* tako prinaša prečiščeno zamisel, ki jo je Spielberg nakazal že v filmu *A. I. umetna inteligenca* (Artificial Intelligence: AI, 2001). Opravka imamo z vprašanjem, ali je mogoče robota ustvariti tako popolnega, da se bo vanj v nekem trenutku naselilo življenje in bo android zaživel z lastno voljo, si nabiral izkušnje ter jih implementiral v svobodne bivanjske odločitve za prihodnost. Zdi se, da so ustvarjalci to vprašanje vzeli sila resno in ga prečesali podolgem in počez, čeravno na drugačen način, kot smo to videli v švedski seriji *Real Humans* (Äkta människor, 2012–), kjer lahko svojega androida kupiš v lokalnem supermarketu, podobno kot v

filmu *Jaz, robot* (I, Robot, 2004, Alex Proyas). Središče dogajanja v *Semenu življenja* je osnovna družinska celica oziroma »družinska«, če naj jo dam v narekovaj zaradi dečka/sina Ethana Woodsa, ki ga je oče John (Goran Višnjič) s pomočjo sodelavke ustvaril v znanstvenem laboratoriju. Ker pa podjetje ni našlo staršev, ki bi testnega mulčka hoteli sprejeti na dom, ga John pripelje domov in fantova mama postane Johnova žena, astronautka Molly Woods (Halle Berry). V osrčju pripovedi se torej znajdetta znanstvenik in vesoljska pilotka, ki se trudita na malega Ethana – prvega androida – gledati kot na sina, pa čeprav lahko njegove baterije po želji in potrebi tudi izklopita ...

Toda stvari so vse prej kot idilične. John dela za tehnološko podjetje poslovneža z nadnaravno izkušnjo (špekulacije s temno snovjo), Molly pa je med enoletnim samotarskim bivanjem v vesolju doživela bližnje srečanje s tretjo vrsto, zaradi česar se iz vakuumske širjave vrne noseča. Kako, zakaj? Vse to je stvar izvedbe: laži, prevar, strahu, umorov, tehnološke špijonaže, Ethanovega odraščanja, sanjačev z osebno agendo, dvoličnih policistov ter revolucionarjev, ki v razvoju androidov vidijo le prevlado androidov nad ljudmi.

Čeprav gre v žanrskem smislu za ZF-triler, je izbira Višnjiča in Berryjeve skrbno premišljena. Višnjič se dobro znajde v vlogi toplega, podpornega, prijaznega, ljubečega moža ter očeta Johna, medtem ko nosi Molly s seboj nemalo prtljage iz prejšnje zveze. Kopja zgodbe se seveda lomijo na njej, saj mora čustva izkazovati na vse strani: ne le sinu robotu in sinu tujku, temveč tudi možu, šefom, prijateljicam.

Naloga Višnjiča in Berryjeve je bolj zapletena, kot se zdi na prvi pogled. Negotova usoda človeške vrste je sicer pogosto filmsko izhodišče, in zato že skoraj dolgočasno, toda v *Semenu življenja* ga mora omenjeni par izživeti vsakič znova, iz dela v del. (Z izvirnim naslovom *Extant* se ustvarjalci igrajo tudi na besedni ravni, ko ga grafično spreminjajo v *Extinct* [izumrli]). Navidez mirno ter idilično družinsko vzdušje v preprosti, a premožni hiši, ki je opremljena s čudovitimi tehnološkimi pripomočki, je predvsem pod površjem polno strahu človeštva pred neznanim in pred samim seboj.

The Fall

The Fall (2013–) je najbolje ocenjena BBC-jeva nadaljevanka zadnjih let. Prva sezona je dostopna na Netflixu, druga pa se je zaključila tik pred novim letom. V njej si nasproti stojita detektivka Stella Gibson in serijski morilec Paul Spector. Gibsonovo upodobi Gillian Anderson, ki si je z nadnaravnimi *Dosjeji X* (The X-Files, 1993–2002), podobno kot njen soigralec David Duchovny, nakopala kar nekaj nezaupanja glede igralskih veščin. Toda desetletje po izteku *Dosjejev X* je dobila priložnost v majhni in drzni seriji, kjer stopi v čevlje kriminalistke, ki pride iz ZDA v Belfast, da bi razrešila umor mladega dekleta.

V detektivskih trilerjih se avtorji ponavadi odločijo, da bodo naracijo prevesili na stran bodisi preganjanega bodisi preganjalca. V prvi sezoni serije *Pravi detektiv* (True Detective, 2014–) smo spremljali psihološko dinamiko med dvema policistoma in bili šele v zadnjem delu razočarani nad banalno pošastnostjo zločinca. V *Krivihih potih* (Breaking Bad, 2008–2013) smo ves čas spremljali zločinca pri delu, celo navijali zanj in mu pustili, da nam zleze pod kožo. *The Fall* ubere srednjo pot, saj dogajanje spremljamo z dveh hkratnih gledišč: z agentkinega in morilčevega. Blizu sta si, a hkrati povsem oddaljena. Vsak vidi stvari na svoj način, skupnih točk je malo, četudi imata eden drugega stalno v mislih. Vsak ima svoje razloge, ki so v morilčevem primeru težko razpoznavni, saj gre za mladega skrbnega očka, družinskega človeka, ki kljub inteligentnosti ne more dobiti službe, sicer pa se ukvarja kot svetovalec ženskim žrtvam nasilja. Na vsak umor se dolgo pripravlja in ga izpelje na psihološko strašljiv način. Toda žrtve njegovih zločinov niso ljubosumni moški – četudi ima tudi z njimi kar nekaj dela – temveč mlada dekleta. Nekateri očitajo seriji estetizacijo nasilja ...

Prva sezona ima samo šest enournih delov, vendar so ti tako tesnobni in mračni, da ob nerazrešenosti primera v zadnjem delu prišemo k sledenju druge sezone (ki se je končala tik pred novim letom). Vlogo morilca igra Jamie Dornan, nekdanji maneken, ki pravi, da je vedno želel biti le igralec. Z *The Fall* si je naredil lepo uslugo vsaj glede zahtevnejšega, kritičnega občinstva, ki bo kmalu ocenjevalo njegovo vlogo premožnega sado-mazo zapeljevalca v *50 odtenkih sive* (Fifty Shades of Grey, 2015, Sam Taylor-Johnson). V intervjuju za *The Guardian* je povedal: »Ne glede na to, kaj se bo po tem filmu zgodilo z mojo kariero, vedno lahko računam na *The Fall*.« V tem se verjetno ne moti, priznava pa tudi, da je njegov lik tako impresiven predvsem zaradi scenarija. Paul Spector je mladi očka, ki v sebi nosi zatrto jezo, toda zdi se, da so njegovi umori bolj povezani z neko osebno prizadetostjo, skoraj žalostjo, morda celo idejo pravičnosti, zaradi česar začnemo z njim bizarno simpatizirati ne glede na izpeljana zgododejstva.

Tudi detektivka Gibsonova ni površen lik. Vidimo promiskuitetno samotarko v zrelih letih, ki v sebi združuje ženstvenost, čustvenost, pa tudi hlad, odločnost, emancipiranost. Tipičen severnjaški, skorajda že skandinavski lik. Če želi preživeti v moškem policijskem svetu, mora imeti pred očmi predvsem sebe, svoje želje in potrebe. Čeprav prihaja iz Amerike, je njena najbolj ameriška značilnost prav individualizem, duh osamljene popotnice, ki, vpeta v širše človeško tkivo, piše svoja pravila. Sproti.

Andersonova in Dornan sta intriganten par. Če bi rekli, da gre za zaplet, v kateri zrela emancipirana ženska lovi jeznega seksapilnega mladca, s tem ne bi povedali ničesar o dejanski zgodbi.

Črni seznam

Se še spominjate nadaljevank iz 80. let, ki so bile videti kot mehke predhodnice tega, kar je Michael Bay kasneje počel s filmi? Eksplozije, divji pregoni in dinamično iskanje zlikovcev po ulicah in zapuščenih skladiščih ameriških velemest ... *Viteza za volanom* (Knight Rider, 1982–1986) in *Pod krinko* (Cover-Up, 1984–1985) je danes nasledil *Črni seznam* (The Blacklist, 2013–), vsemu temu pa dodal hitre reze, znanost posebnih učinkov ter brutalnost, pri kateri si sodobne serije pač dajejo duška. Če so nekdanji detektivi živeli na robu in so si smeli privoščiti kvečjemu romantično upanje tu in seksualno avanturo tam (kot na primer Mike Hammer ali Jack Killian iz *Polnočnega klica* [Midnight Caller, 1988–1991]), so današnji može in žene pravice povečini družinski ljudje. Jasno, čustvena stava je zaradi njihovega morebitnega padca višja. Temu sledi tudi *Črni seznam*, v katerem znova naletimo na tezo, da je družinska funkcionalnost za filmske ali literarne zgodbe pač nezanimiva.

Osnovni zaplet se razodene v bombastičnem pilotu, ki cilja na to, da nas povleče v preostalih enaindvajset delov sezone. Osrednja lika sta agentka začetnica Elizabeth Keen (Megan Boone) in zloglasni zločinec Raymond Red Reddington (James Spader), ki se prostovoljno preda policiji. Trdi, da jim bo pomagal ujeti največje zločince v državi in onkraj, s seboj pa prinese t. i. črni seznam, na katerem se nahaja široka družina mednarodnih kriminalcev – mnogih ne pozna niti policija. Postavi pa tudi pogoj. Vse primere jim bo pomagal rešiti le, če bo lahko sodeloval z mlado kriminalistko Keenovo, ki slovi kot posebej nadarjena ter vrhunsko usposobljena. Zakaj si želi ravno nje, ni jasno, a že po prvih primerih ni več dvoma o tem, ali Keenova in Red izvršujeta družbenokoristno delo ali ne.

Toda, ali sploh lahko obstaja cilj, ki bi bil večji od aretiranja velikih mednarodnih zločincev? Seveda: ideal družinske harmonije. Izkaže se, da ima osnovni zaplet obširno predzgodbo in nemalo podzgodb. Elizabeth na presenetljiv način izgubi (krušnega) očeta, doma pa jo – medtem ko ona rešuje Združene države – čaka ljubeči moč, poosebljena milina in prijaznost. Toda Red jo pozorno usmerja in hkrati opozarja na nevarnosti v njenem zasebnem življenju; ljudje in stvari, ki jo obdajajo (to pa velja tudi za njenega mentorskega prišepetovalca Reda), vse bolj kažejo drugačen obraz in nad Keenovo se postopoma zgrinjajo sile, ki jim ne zna priti do dna.

Če Megan Boone v zadnjih nekaj letih šele tlakuje svojo igralsko pot, se je James Spader v svoji dolgi karieri že nekajkrat izkazal s prepričljivimi vlogami (*Seks, laži in videotrakovi* [Sex, Lies, and Videotape, 1989, Steven Soderbergh], *Trk* [Crash, 1996, David Cronenberg]). Karakternost in karizma sta njegova glavna aduta v *Črnem seznamu*, ki ju tudi uspešno utelesi. Prva sezona se konča z bistvenim, a neodgovorjenim vprašanjem – je razmerje Keenove in Reda tudi krvno? Je on morda njen pravi oče? Brat? Stric? Nič od tega? Relativno zahtevna dramska dilema za dvaindvajset tričetrtturnih delov ...

The Fall

Peaky Blinders

Med novejšimi serijami je najbolj moško orientirana *Peaky Blinders* (2013–). Njen soundtrack je bržčas eden najtrših v zgodovini nadaljevank nasploh, saj glasbo prispevajo Nick Cave & The Bad Seeds, Arctic Monkeys, Johnny Cash, PJ Harvey, The White Stripes, Laura Marling ... Znajdemo se v redko obravnavanemu obdobju med prvo in drugo svetovno vojno, v birminghamskem podtalju, ki mu vladajo tolpe, mafija, revščina, alkohol, razuzdanost, podkupljivi policisti, komunistični revolucionarji in irski osvoboditelji. Sredi vsega tega se počasi vzpenja družinska tolpa *Peaky Blinders*, bratje in bratranci romskega porekla, ki služijo z nelegalnimi konjskimi stavami, ob vsakem morilskem pohodu in tudi sicer pa so oblečeni, kot bi se odpravljali k maši ali pač na sestanek nadzornega sveta multinacionalke. Pobudo prevzema mlajši od bratov, Tommy Shelby, ki iz prve svetovne morije pride psihično ranjen, nezmožen čustvovanja, a ob vsej krutosti, preračunljivosti in trdosrčnosti ostaja značajsko miren, preudaren, elegantno nedostopen in kot tak neznansko privlačen za inteligentne ženske. Če bi bil slovenski pisatelj, bi bil seveda Vitomil Zupan.

Celotna serija stoji na liku, ki ga upodobi irski igralec Cillian Murphy. Bolj ga poznamo po stranskih vlogah iz filmov, ki koketirajo s fantastiko – *Trgovci s časom* (In Time, 2011, Andrew Niccol), *Transcendence* (Transcendence, 2014, Wally Pfister), Nolanova *Vitez teme* (The Dark Knight, 2008) in *Izvor* (Inception, 2010) – v *Peaky Blinders* pa končno pusti prelomen vtis. Toda kje se v vsej tej mačistični, testosteronski eksploziji skriva usodna ženska? Kakšen lik bi vsej tej umazaniji in tiraniji nasilja sploh lahko postavil verodostojno protiutež? Čeprav v družini Shelbyjev najdemo dve kandidatki – teto Polly in sestro Ado, ki nasilje poznata od blizu – se kot glavni ženski lik pokaže Grace Burgess, policijska agentka pod krinko natakarike. Igra jo manj znana Annabelle Wallis.

V razpletu, ki naj ostane skrivnost, se skriva srž prve sezone z vsega šestimi deli. Prav tako kot v *Krivih potih* se vprašanja o tem, kdo je dober in kdo slab, močno zameglijo tudi v drugi sezoni *Peaky Blinders*. Še bolj pa se približamo dilemi, ali enoznačno dobro in enoznačno zlo sploh obstajata. Je moškost apriorno slaba? Kako »dobra« je ženskost? Je človek lahko tudi zver, je zver lahko človek?

Peaky Blinders je žanrsko izbrušena kostumska kriminalka, sorodna ameriškemu *Imperiju pregrehe* (Boardwalk Empire, 2010–2014), medtem ko enako časovno obdobje, v tem primeru z vidika britanskega plemišva, lahko že peto sezono spremljamo v mainstream hitu *Downton Abbey* (2010–). V mnogo ostrejšem *Peaky Blinders* nam osrednja lika, moški in ženski, postavita nemalo vprašanj o naravi družine. Tommy si med svojimi pajdaši naloži figuro očeta (pravi oče je sicer živ, vendar sprt s sinovi), Grace pa je sama, brez korenin. Njen pokrovitelj, novi šef birminghamske policije, v njej vidi tudi žensko, namesto da bi dosledno odigral vlogo očetovskega mentorja in zaščitnika. Tommy in Grace sta sama in tudi osamljena – tako na vrhu kot na dnu. In verjetno nezmožna (raz)dajanja ...

Afera

Med umetniška presenečenja tega leta sodi nadaljevanka *Afera* (The Affair, 2014–), kjer med dvema glavnima avtorjema najdemo Hagaia Levija, scenarista in režiserja judovskega porekla, zaslužnega tudi za globalno uspešnico *Na terapiji* (BeTipul, 2005–2008), ki jo je pri nas režiral Nejc Pohar. Izhodišče je preprosto: v desetih delih bomo spremljali počasno, z malickovskimi vzdušji prežeto afero dveh vezanih ljudi. Ljubimec je pisatelj in šolski učitelj z manjvrednostnim statusnim kompleksom, ki se z ženo in s štirimi otroki odpravi na počitnice k njenim premožnim staršem (oče je bogataš in serijski proizvajalec bestsellerjev), ljubimka pa je natakariča v lokalni gostilni, poročena in žalujoča za malim sinom, ki je preminil pred štirimi leti. Hitro se zapleteta, česar ni pričakoval nihče od njiju, šele kasneje pa seciramo in spoznavamo, kaj in zakaj se je dogajalo, kar se je. Podobno kot pri *The Fall* tudi tukaj spremljamo dve sočasni zgodbi, le da je rez še radikalnejši. Prvih trideset minut gledamo njegovo interpretacijo dogodkov, drugih trideset minut njeno. Sijajna poteza, četudi se v prvih delih šele privajamo na princip. Rezultat je analiza romantične napetosti, kot jo vidi moški in kot jo vidi ženska, v ozadju pa je gre tudi za kriminalni zaplet – smrt njenega svaka, zaradi katere sta oba ljubimca pozvana pred preiskovalce in pojasnjujeta vsak svojo verzijo. *Afera* je za nameček podana tudi v romanu, ki ga je ljubimec pisatelj dokončal v usodnem poletju ...

Serijo odlikujejo psihološka subtilnost, čustveni odenki, realizem. Zgodba dobi polni zagon šele v drugi polovici sezone, ko je že

Seme življenja

Peaky Blinders

prepozno, da bi jo odložili na stranski tir. Glavna igralca sta bila nominirana za zlate globuse in še posebej Dominic West je s svojo vedrostjo, odprtostjo in angažiranostjo prepričljiv v vlogi družinskega očeta – kajpak z madežem, ki zbujata protislovje. Čeprav je West do zdaj nanizal kar nekaj filmskih in televizijskih vlog, je karakterni preboj dosegel z *Afero*, česar pa ne moremo reči za angleško igralko Ruth Wilson, ki je med drugim posodila glas prevarani ženi, ki jo v filmu *Locke* (2013, Steven Knight) nekajkrat slišimo prek telefona. Drži, tista vloga je bila res stranska (in nevidna), a vtisnjena globoko v spomin. V resnici je Noah Solloway, njen ljubimec iz *Afere*, sila podoben Ivanu Locku. Kljub aferi poseduje skoraj nadnaravno moško odkritost, medtem ko se je Wilsonova tokrat znašla na drugi strani enačbe kot ljubimka. In seveda tudi kot ljubeča partnerka moža – kar nas privede do sodobne različice stare dileme glede ljubezni do dveh ljudi, dveh potencialnih partnerjev.

Družina na tnalu

Moški in ženska, ki ju ne povezuje otrok, po uradni specifikaciji socialnega dela še ne tvorita družine. Toda ali je sploh mogoče ne

imenovati družina tega, kar živita John in Molly Woods v *Semenu življenja*? Svojega otroka namreč nimata, posvojila sta robota, Molly pa v trebuhu nosi še tujek, fantastično bitje. Družina v več kot enem oziru! Paul Spector v seriji *The Fall* je mlad družinski oče, ki mori mlada dekleta. Kaj lahko družina pomeni človeku, ki moralno opremo skriva v stropu nad hčerkino posteljo? Alibi, resnico? Tudi po zaključku prve sezone *Črna seznama* ni prav nič jasno, kako je z družino enega ali drugega protagonista. Detektivki Elizabeth Keen se predstave o njeni družini stalno podirajo, in to na intrigantno zarotniški način, ki zasenči vse akcijske zaplete in policijske nevarnosti, s katerimi je serija sicer naphana. Mimo mnogih public nas vodijo nena identiteta vprašanja: kdo sem, od kod in čemu pripadam. V mafijki seriji *Peaky Blinders* je družina temelj kriminalnega uspeha, a posamezniku niti približno ne nudi vsega, kar ta potrebuje, pa tudi vzeti mu vsega ne more. Družina je navsezadnje šahovnica hierarhij, spopad značajev, stalno odpuščanje, rutinsko sodelovanje, igra, v kateri vedno potrebuješ druge in drugega, da bi bil, kar si – kar pa seveda ni in ne more biti čisto vse, kar smo ... In zloglasna *Afera*, ultimativna rušiteljica družine – se bo na koncu pokazala kot orodje, ki stvari postavi nazaj na svoje mesto? Katero mesto? Lahko pričakujemo srečen konec? Kaj je sreča? Kje je konec? Se družina lahko srečno konča?

Nadaljevanke z izrazito izpostavljenim moškim in ženskim glavnim likom so ne glede na odnos, v katerem se lika znajdeti, namenjene proučitvi družine. Ne glede na obdobje (preteklost, sedanjost, prihodnost) nam pet prikazanih izdelkov iz disfunkcionalne perspektive osvetljuje sodobno družino, znotraj katere posamezniki hrepenimo tako po povezanosti kot po samoti, tako po pripadnosti kot po svobodi, tako po kolektivni nujnosti kot po osebni dostojanstvu. Predvsem pa ... Družinski razkroj ni nikoli dokončen, najmanjših skupnih imenovalcev se žal ali pač na srečo ne moremo zares razbremeniti. Tudi če bi se želeli popolnoma znebiti korenin, le te vlečemo s sabo, kamorkoli gremo. So naš rep, del našega zapisa. Genskega in duševnega. V dobrem in slabem. In jasno – da bi imeli družino, se niti poročiti ni treba. Potreben je le ... otrok!

Črni seznam